

VEZE I RAZMJENE ISTARSKIH I PADOVANSKIH FRANJEVACA KONVENTUALACA*

Ljudevit Anton MARAČIĆ

UDK 261.3(497.5-3 Istra:450 Padova)(091)

Hrvatska provincija sv. Jeronima

franjevaca konventualaca

Zagreb, Sveti Duh 31

Pregledni rad

U skoro pet stotina godina zajedničke političke povijesti, unutar Mletačke Republike postojale su dvije redovničke pokrajine franjevaca konventualaca: ona sv. Antuna, sa samostanima oko Padove, i ona sv. Jeronima, sa samostanima u Istri i Dalmaciji. Posve je očekivano da je unutar fratara istog Reda i pod istom političkom upravom stalno dolazilo do duhovno-kulturne razmjene, osobito one braće koja su živjela u samostanima na prostoru Istre. Tome je posebno pogodovalo školovanje istarskih fratara na učilištima Reda u Padovi i Veneciji. Autor ovim člankom pruža pregled uzajamnih veza i odnosa franjevaca konventualaca s obje strane sjevernog i srednjeg Jadrana.

Ključne riječi: Franjevci konventualci, Provincija sv. Jeronima, Provincija sv. Antuna, Istra, Padova.

Keywords: Conventual Franciscans, Province of St. Jerome, Province of St. Anthony, Istria, Padua.

Parole chiave: Francescani conventuali, Provincia di San Geronimo, Provincia di Sant'Antonio, Istria, Padova.

Prvi red sv. Franje Asiškog, tijekom skoro osam stotina godina povijesnog razvoja, uslijed brojnih unutarnjih razloga, ponajviše tumačenja strogosti Pravila koje je već za života osnivača odobrio papa Honorije III., doživio je više dioba, koje se danas očituju u tri posve samostalne i jednakopravne obitelji: to su franjevci konventualci (OFMConv) i dvije reformne grupacije, franjevci opservanti (OFM) i franjevci kapucini (OFMCap). Ne ulazeći ovdje u daljnja tumačenja ove pojave razdijeljenosti prvoga franjevačkog reda, spominjemo samo da su na istarskom području tijekom povijesti svoju nazočnost potvrdila sva tri ogranka, od kojih danas u Istri nema jedino franjevaca kapucina.

Franjevci konventualci na Poluotoku tijekom cijele su svoje dugovjeke povijesti pripadali Provinciji sv. Jeronima, koja je tijekom vremena mijenjala službene nazive, a danas se imenuje Hrvatska provincija franjevaca konventualaca sv. Jeronima. Samostani u Istri dugo

* Prošireni tekst referata održanog na Međunarodnom znanstvenom skupu povodom obilježavanja 50. obljetnice DAPA i 220. obljetnice ukinuća Pićanske biskupije, održanog u Pićnu, Gračišću i Pazinu (23. – 24. listopada 2008.).

su vremena unutar te provincije sačinjavali Istarsku kustodiju, s obalnim samostanima od Trsta, Milja, Kopra, Izole, Pirana, Poreča, Pule do Labina, uz rijetke i kratkotrajne pokušaje u unutrašnjosti (Vodnjan, Buzet). Fratri ove provincije, a to posebno treba istaknuti za njezin istarski dio, živjeli su čvrsto navezani i povezani s fratrima istoga Reda Provincije sv. Antuna Padovanskoga, koji su pokrivali veći dio zapadnog dijela Mletačke Republike, od Gorice do Roviga i Brescije na zapad. Ta činjenica da su stoljećima živjeli usko navezani jedni na druge, franjevci konventualci, kao predstavnici dviju provincija istog Reda, a pod istom političkom vlašću skoro pet stotina godina, predmetom je našeg istraživanja. Dakako, vodeći brigu o okvirima ovoga skupa, naša se pozornost usmjeruje samo na istarski dio fratara istočne obale Jadranskog mora, želeći stvoriti jednu malu sintezu uzajamnih veza i odnosa franjevac konventualaca s obje strane sjevernog i srednjeg Jadrana.

* * *

Svojevrsnu sliku bogatih uzajamnih veza ovih fratara predstavljamo čovjekom koji je odigrao značajnu kulturno-umjetničku ulogu pri gradnji velebne bazilike sv. Antuna u Padovi. Fra Jakov iz Pule dvadesetak posljednjih godina izgradnje ove poznate građevine bio je svojevrsni glavni arhitekt. Dobro usčuvana dokumentacija s kraja 13. i početka 14. stoljeća potvrđuje da je baš u završnoj fazi gradnje ovog zdanja intenzivno sudjelovao pulski fratar. Ključni dokaz da je fra Jakov bio voditelj i nadzornik radova pruža dokument iz 1302., gdje se spominje da je »fra Jakov iz Pule iz istog Reda opunomoćeni nadglednik radova crkve sv. Antuna iz Padove«.¹

Kako je i kada fra Jakov Puljanin došao u Padovu, gdje je prethodno izučio umijeće graditeljstva, ostaje nepoznanica koju ne može riješiti ni mnoštvo dokumenata koji govore o njemu ili spominju njegovo ime. Možda odgovor jednostavno krije činjenica da su mnogi naši ljudi iz Istre, u nedostatku domaćih učilišta, odlazili u nedaleku Veneciju, Padovu ili nekamo drugdje, potražiti mogućnost studija i usavršavanja. Zemljopisna blizina, a posebno politička navezanost dviju provincija, koje spaja zajedničko more i jedinstvena mletačka uprava, bile su dakako poseban izazov za stalno uzajamno obogaćivanje. Te su veze obično počinjale studijem i specijalizacijom, a posebna je atrakcija bio zasigurno i glas o ugledu padovanskog ateneja, kao i spremnost samostanske zajednice u Padovi, koja je promicala prihvat pitomaca, ali i učitelja iz drugih provincija, te je ova »razmjena bila toliko učestala da je padovanski samostan bio za stalno odredio jednu prostoriju za svaku pojedinu provinciju«.²

Iz raznoga arhivskog materijala i bibliografije doznajemo da su u Padovi studirali brojni istarski fratri, od kojih samo spominjemo nekoliko imena, kao primjer: fra Johannes de Tergesto (1401.), fra Nicolaus de Pola (1402.), fra Paulus de Justinopoli (1418.), fra

¹ Opsežnije vidi: Ljudevit Anton MARAČIĆ, *Maleni i veliki, franjevci konventualci u Istri*, Provincijalat franjevac konventualaca, Zagreb, 2001., str. 50 – 55.

² Antonio SARTORI, »Gli studi al Santo di Padova«, *Problemi e figure della scuola scotista del Santo*, Ed. Messaggero, Padova, 1966., str. 89.

Antonius de Parentio (1422.), fra Franciscus de Pyrhano (1497.), i tako redom sve do propasti Mletačke Republike.³

Početakom 15. stoljeća u samostanima Provincije sv. Antuna susrećemo dakle više fratara koji ondje studiraju, ali i predaju teološke znanosti, čak i obavljaju vrlo odgovorne poglavarске službe. Pri tome svakako prvo mjesto pripada *PM Ljudevitu iz Pirana*, koji je bio teolog, profesor, pisac, propovjednik, provincijal, koncilski otac i biskup. Fra Ljudevit iz Pirana pravi je orijaš na crkvenom obzorju prve polovice 15. stoljeća, a velik dio svojega plodnog života proveo je baš u Provinciji sv. Antuna.⁴ Tri stotine godina kasnije sličnu će slavu i uspjeh u Padovi pobrati i krčki fratar, *PM Mate Ferkić (1593. – 1669.)*, znanstvenik, čak i službeni teolog u Padovi (njega povjesničari hrvatske filozofije nazivaju »Frće« ili »Frće«). On i danas među vrlo rijetkim fratrima ima svoj spomenik u bazilici sv. Antuna u Padovi.⁵ Od istarskih fratara koji su ostavili znanstvene tragove u Padovi spominjemo još *PM Jakova Testorea* iz Kopra, pisca triju filozofsko-teoloških traktata, koji je prethodno doktorirao u Veneciji (1459.) i *PM Valerija Petrusina* iz Kopra, koji u Padovi predaje teologiju (1525.).

* * *

U višestoljetnoj bogatoj razmjeni braće s obiju strana Jadrana često susrećemo pojavu da su fratri Provincije sv. Jeronima služili kao odgovorni poglavari braći Provincije sv. Antuna, ali i obratno. I to ne samo na razini mjesnih poglavara (gvardijani) nego i kao viši poglavari (provincijali). Jednoga smo već spomenuli. Bio je to *PM Ljudevit iz Pirana*, koji je kao ministar provincijal služio braći Provincije sv. Antuna (1433. – 1436.). Sljedećeg je provincijala Padovi darovao creski samostan sv. Frane, koji većim dijelom svoje prošlosti formalno nije pripadao Istarskoj kustodiji Provincije sv. Jeronima, ali je geografski, a pomalo i etnografski, bio naslonjen na Istru. Bio je to *PM Antun Marcello de Petris*, franjevac konventualac, po ocu Cresanin, po majci možda Mlečanin (1450. – 1526.), potkraj života biskup u Novigradu istarskom. Taj je čovjek doktorirao u Veneciji, da bi potom bio izabran za provincijala matične Provincije sv. Jeronima, a potom i one u Padovi (1513. – 1517.). Kad je 1517. Prvi franjevački red službeno razdvojen u dvije obitelji (konventualsku i opservantsku), creski fratar izabran je za vrhovnog poglavara obitelji franjevaca konventualaca (1517. – 1520.), gdje je pokazao energičnost. To je prvi ministar general kojega je Provincija sv. Jeronima dala Redu franjevaca konventualaca. Imao je čast (muku) da vodi svoju braću u ključnim i presudnim trenucima lomljenja jedinstva Prvoga franjevačkog reda.⁶

³ Opsežnije vidi: Ljudevit Anton MARAČIĆ, *Prekomorski susreti, veze i odnosi Provincije sv. Antuna i sv. Jeronima franjevaca konventualaca*, Provincijalat franjevaca konventualaca, Zagreb, 2003., str. 23 – 32.

⁴ Opsežnije vidi: Lorenzo di FONZO, »Ludovico da Pirano OFMConv (ca 1380-1450), maestro scolastico e oratore, padre conciliare e vescovo di Forlì«, *Miscellanea Francescana*, 99, Roma, 1999., str. 603 – 669.

⁵ Opsežnije vidi: Joso MILOŠEVIĆ, »Život i djela fra Mate Ferkića iz Krka konventualnog franjevca (1583-1669)«, *Radovi JAZU*, knj. 65, Zagreb, 1906., str. 1 – 36.

⁶ Opsežnije vidi: Giovanni BIGONI, *L'Archivio conventuale di S. Francesco di Cherso in Istria*, Ed. Sansoni, Firenze, 1972.

Osim službi viših redovničkih poglavara, brojni su istarski fratri u raznim samostanima Provincije sv. Antuna obavljali službe samostanskih poglavara. Tako spominjemo zanimljiv podatak da je fra Bartolomej iz Pule bio gvardijan glasovitog samostana sv. Antuna u Padovi (1433.). U Cividaleu je istu službu obavljao fra Benvenut iz Trsta (1348.), u Gemoni fra Bartolomej iz Pirana (1546.), u Monseliceu fra Matej Alberti iz Milja (1554.), u Villalti fra Baptista Berzola iz Milja (1586.), u Polcenigu fra Ivan Pellegrino iz Pirana (1610.), u Palmanovi fra Ivan Krstitelj Pistacchi iz Pule (1741.), u Barbani fra Antun Cassio iz Poreča (1763.), i tako redom.

Svakako, najznačajniji fratar Provincije sv. Antuna koji je u Istri obavljao biskupsku službu bio je dugovjeki pulski biskup *PM Giuseppe Bottari*, redovnik koji je kao biskup skoro 35 godina službovao u Puli (1695. – 1729.). Bio je vrstan teolog, a kao ministar provincijal u Padovi, potom i ministar general u Rimu, stekao je veliko iskustvo kojim se nastojao služiti u plodnom upravljanju Pulskom biskupijom, koja je u njegovo vrijeme proživljavala teške krize demografskog opadanja. Za vrijeme svojeg biskupovanja Bottari je podržavao vrlo dobre veze s fratrima pulskog samostana sv. Franje, koje je bio upoznao dok je prethodno kao generalni vizitator predsjedao provincijskom kupitulu koji se baš održavao u pulskom samostanu sv. Franje (1679.). Iz oporuke koja je sačuvana doznajemo da je fratrima nakon smrti ostavio osam slika, biskupski pluvijal i brojno liturgijsko ruho.⁷

* * *

U Provinciji sv. Jeronima propovijedalo se u proteklim stoljećima na latinskom, talijanskom, ali i hrvatskom jeziku, što je dakako moglo predstavljati teškoće za propovjednike iz venetskog dijela Mletačke Republike, pa su njihovi nastupi bili ograničeni samo na gradska središta, gdje se većim dijelom, ponegdje i isključivo, govorilo mletačkim dijalektom. Zato su fratri iz Provincije sv. Jeronima puno lakše mogli nastupati u raznim gradovima zapadnog dijela Jadrana, budući da su skoro svi teološko obrazovanje stjecali na učilištima Provincije sv. Antuna. Dokumentacija svjedoči o vrlo brojnoj razmjeni propovjednika s obiju strana.⁸ Ovdje spominjemo samo dva slučaja istarskih propovjednika koji su stekli slavu za propovjedaonicama Italije, pa i šire.

Prvi je *PM Julijan iz Milja (1457. – 1509.)*, kojega zbog kritičnosti i žara neki uspoređuju s tragičnim dominikancem Savonarolom, kojemu je bio suvremenik. Kao vrstan govornik fra Julijan je bio nepoštedni borac za evandeosku dosljednost, što mu je donijelo i neželjenih neprilika, čak i proces pred inkvizicijom. Više je puta nastupao u Veneciji, gdje mu i nestaje spomen (1509.), pa se opravdano pretpostavlja da je uskoro i preminuo. Uživao je i velik

⁷ Opsežnije vidi: Giovanni RADOSI, »Il testamento di Monsignor G. M. Bottari«, *Atti del Centro di ricerche storiche*, vol. XXVIII, Rovigno, 1998., str. 545 – 598.

⁸ Opsežnije vidi: MARAČIĆ, *Prekomorski susreti...*, str. 64 – 67.

ugled među braćom pa je 1505. postavljen za komesara Provincije sv. Jeronima, kad se bila proširila kasnije demantirana vijest o smrti provincijala Marcella de Petrisa.⁹

Drugi isto tako poznati govornik i propovjednik iz Provincije sv. Jeronima, koji je oduševljavao brojne slušatelje širom talijanskog poluotoka, a ponajviše u obližnjem venetском dijelu, bio je piranski fratar *PM Giovanni Torre* (oko 1650. – 1713.). Najveći dio života proveo je izvan svoje matične provincije, kao zapaženi profesor, uspješni odgojitelj i nadasve zanosni govornik. Ovaj piranski fratar, inače rođak glazbenika Tartinija,¹⁰ kojega je i bio usmjerio u umjetnički svijet, nastupao je po brojnim pulpitima, sve do Sicilije, a najzapaženije je nastupe imao u Padovi i Veneciji. O Torreovim propovijedima u padovanskoj bazilici sv. Antuna ima dosta dokumentacije. A što se tiče slavnoga glasa piranskog fratara, nije ostao nezapažen ni u svojoj matičnoj Provinciji sv. Jeronima, koja ga je izabrala za svojeg provincijala (1692.), ali je nakon razmišljanja to odbio, što je u arhivskoj dokumentaciji popraćeno duhovitom zabilježbom: »Čovjek izvanrednih zasluga, što i značajnije katedre i slavnije propovjedaonice potvrđuju njemu u vječnu slavu: ipak je više volio knjige negoli službu provincijala.«¹¹

* * *

Kad već spominjemo propovjedničke katedre i inkvizicijske intervencije, ne možemo mimoći ni luteranske izazove koji su privukli neke istarske fratre, a na koje je opet reagirala istarska i venecijanska inkvizicija, koja je većim dijelom bila u rukama baš fratara Reda franjevaca konventualaca.¹²

U lipnju 1534. papinski nuncij u Veneciji, mons. Girolamo Aleandro, javlja u Rim da se u Piranu sve više širi luteranska hereza, a da su to svojim propovijedima posebno prouzročila dva fratra iz Provincije sv. Antuna. Bili su to PM Girolamo Galateo i PM Bartolomeo Fazio. Dvojica padovanskih fratara učitelja, kako im govori i titula, privukla su i pozornost neke svoje subraće iz Provincije sv. Jeronima, koji su se prethodno ili u to vrijeme nalazili na studiju u Padovi ili Veneciji. U prvom redu bio je to *PM Baldo Lupetina iz Labina (1502. – 1556.)*. I ovaj istarski fratar počeo je širiti i propovijedati Lutherov nauk s propovjedaonica, da bi nakon korizmenih propovijedi održanih u creskoj župnoj crkvi (1541.) bio optužen i prebačen u Veneciju, gdje je nakon tri procesa, unatoč nastojanjima i zatezanjima mletačkih vlasti da se izbjegne presuda inkvizicije, osuđen na smrt utapanjem u moru.

Fra Baldov mlađi redovnički subrat iz Kopra, *fra Julije Morato iz Kopra*, nije potpao pod luteranski utjecaj na učilištima u Padovi ili Veneciji već vjerojatno izravno u dodiru

⁹ O fra Julijanu iz Milja opsežnije vidi: Celestino PIANA, *Ricerche sulla Università di Bologna e di Parma nel sec. XV*, Grottaferrata, 1963., str. 188 – 189.

¹⁰ Vidi: Leonardo FRASSON, »P. Giovanni Torre da Pirano e Giuseppe Tartini«, *Il Santo, rivista antoniana di storia-arte*, XII, 3, Padova, 1972., str. 330 – 335.

¹¹ *Acta Provinciae, 1692, f. 68*. Arhiv Provincije sv. Jeronima u Zagrebu.

¹² Opsežnije o tome vidi: Ljudevit MARAČIĆ, »Protestantizam u Istri«, *Nova Istra*, god. IV, sv. XIII, br. 2 – 3, Pula, 1999., str. 196 – 214.

sa spomenutim padovanskim propovjednicima, ali je na njega najizravnije djelovao baš labinski fratar Lupetina, koji ga je nagovarao i uvjerio da se prikloni luteranstvu. Kao koparski gvardijan fra Julije nije krio svojih ideja te je morao pred sudište mletačke inkvizicije (1557.), koju je tada predvodio glasoviti PM Felice Peretti, iz istog Reda franjevaca konventualaca, kasniji papa Siksto V. Pod pritiskom dokaza, fra Julije je priznao svoje zablude, izrazio spremnost na odreknuće i prihvaćanje pokore, čime je završena njegova protestantska epizoda. Iz njegova kasnijeg pojavljivanja u dokumentima Provincije sv. Jeronima, vidi se da je rehabilitacija uspjela jer se pojavljuje i kao poglavar i kao propovjednik.

Osim ove dvojice istarskih fratara, koji su imali posla s inkvizicijom, i od kojih je prvi svoju ustrajnost u Lutherovu nauku platio i glavom, te u očima protestantskih vjernika privukao pozornost kao mučenik, dokumentacija spominje još neke fratre s našeg poluotoka, koji su imali posla s inkvizicijom. To je u prvom redu fra Ivan Celso iz Kopra, zvan Gattolin, koji se odrekao svojih luteranskih ideja, a kasnije je čak druge optuživao za sumnjive ideje, kao subrata fra Ivana iz Kotora. Ovaj je oslobođen optužbi, a Gattolin je dobio kaznu za klevetu. Posebno je nerazjašnjen slučaj piranskog fratra PM Valenga Tisane, koji je prethodno bio inkvizitor za Istru u Kopru, gdje se pri samostanu sv. Franje i nalazilo sjedište pokrajinskog ureda za inkviziciju.¹³ Kasnije je i sam optužen, ali se pred inkvizicijom u Veneciji obranio te je uskoro oslobođen optužbi, a nešto kasnije Tisana je gotovo jednoglasno izabran za provincijala svoje matične Provincije sv. Jeronima, da bi u toj službi i preminuo (1585.).¹⁴

* * *

U dosadašnjem smo dijelu izlaganja govorili ponajvećma o duhovnim vezama, što je i očekivano kad se radi o ljudima koji su cijeli život posvetili kulturi duha i duše, ali među tim ljudima bilo je dakako i onih koji su razvijali kulturu lijepoga, pa se mogu naći i pravi umjetnici ili bar oni koji su u sebi osjećali takvo nadahnuće i porive.

U uvodnom smo dijelu tako spomenuli i opisali ulogu pulskoga fratra fra Jakova u izgradnji i dovršenju glasovite padovanske bazilike sv. Antuna. Nije to jedini primjer uzajamnoga kulturno-umjetničkog obogaćivanja fratara s obje strane sjevernog Jadrana. Krajem 2000. godine u Puli je, u izdanju Povijesnog muzeja Istre, objavljen Statut pulske općine, zaista reprezentativno djelo, koje u prvoj polovici donosi vjerni dvobojni pretisak originalnih pulskih statuta iz 1500. godine, a u drugoj polovici paralelno objavljuje latinsku transkripciju i hrvatski prijevod teksta. Posebno djeluje intrigantna završna napomena ovoga uistinu vrijednoga pravnog dokumenta, ali i pravoga umjetničkog ostvarenja, da je naime djelo pisao *fra Antun iz Lendinare* Reda manje braće. Sličnost dodatka mjesta imenu pisca zavela je neke površne čitatelje pa su zaključili da se radi o mjestашcu Lindaru nad Pazinom. Dalí smo si malko truda i na temelju iščitavanja paralelnih dokumenata Reda

¹³ O ulogama istarskih inkvizitora opsežnije vidi: ISTI, »Bragaldijev popis inkvizitora«, *Annales*, series historia et sociologia, 11, 1 (24), Koper, 2001., str. 11 – 16.

¹⁴ Usp. ISTI, *Prekomorski susreti...*, str. 76.

franjevaca konventualaca toga razdoblja zaključili smo da se radi o Lendinari kod Padove, mjestu gdje je u to vrijeme bio samostan ovih fratara, gdje se baš u to vrijeme pojavljuje više fratara pod istim imenom. Iz te je sredine, dakle, došao u Pulu, gdje mu je povjerena dužnost da umjetnički oblikuje pulski statut, što je lendinarski fratar prihvatio i ostavio na trajan spomen djelo koje i danas djeluje svježe i privlačno.¹⁵

Kada govorimo o umjetničkom uzdarivanju, mogao bi se spomenuti slučaj glazbenika fra Gabrijela Pulitija, koji je početkom 17. stoljeća došao najprije u Pulu (1605.), potom proveo veći dio svoga života, oko četrdeset godina, vodeći katedralne zborove i skladajući liturgijske motete i mise, ali i svjetovne madrigale i renesansne kantate, sve tamo od Labina, Kopra, Milja do Trsta, gdje je i umro (1644.). Prihvatio je pripadnost Provinciji sv. Jeronima i kao njezin član preminuo, što je i zapisano u provincijskim aktima. Jedini mali prigovor uvrštenju njegova imena u ovaj naš uradak leži u tome što je u Puli bio Toskanac (iz Montepulciana), što ne ulazi u uži krug našeg zanimanja, koje je okrenuto venetskom dijelu jadranske obale, ali je u naše krajeve vrlo kompozitor došao preko Venecije i Padove, kojima se kasnije i vraćao kao prokušani glazbenik, i boravio tamo u više navrata po nekoliko mjeseci.¹⁶

Spomenut ćemo još jednoga fratra koji je došao u istarske krajeve, ali je prerana smrt prekinula mnoge nade koje je pobuđivao svojom sposobnošću likovnog izražavanja. Venecijanac fra Antonio Brusà, kao šesnaestogodišnji mladić počeo je novicijat u Provinciji sv. Jeronima u Piranu, a nakon završenih teoloških studija sav se posvetio slikarstvu, čime se izgleda pomalo i bavio prije ulaska u samostan. U Piranu, pri samostanu sv. Franje, očuvano je do danas više njegovih djela, velikog formata, posebno »Posljednja večera«, koja je krasila samostansku blagovaonicu, i »Sveti Antun čudotvorac« u crkvi. Njegov nešto mlađi subrat, fra Pietro Trani, kroničar piranskog samostana, opisao je i niz drugih slika koje je mladi Brusà ostavio crkvi i samostanu sv. Franje u Piranu, uz napomenu da su to djela znanja i umijeća, vrlo vrijedna i hvaljena. Fratar slikar preminuo je vrlo mlad (1722.), kad je imao tek 25 godina života.

Uz već spomenutoga fra Pietra Tranija, koji je u piranski samostan došao kao furlanski svećenik i prihvatio način franjevačkog života u Provinciji sv. Jeronima, a koji je ostavio mnogo kroničarskih i arhivarskih zapisa, posebno umjetnički oblikovan »Cronologico Cattalogo« o piranskom samostanu i poznatijim fratrima, valja istaknuti, da se ne zaboravi, još jednoga furlanskog fratra, koji je došao u Istru i u njoj ostavio djelo i život. To je PM Santo Brandolini, koji je iz Provincije sv. Antuna prešao onoj sv. Jeronima, i u Poreču proveo veći dio života. Samostanu sv. Franje, koji ga je prigrlio, odužio se rukopisom »Cattastico d'oro«, vrijednim i opsežnim djelom o porečkom samostanu, s mnogo umjetničkih primjera. Vrijedilo bi ta djela objaviti i omogući javnosti da se upozna ne samo s prošlošću samostana već i šire porečke okolice.¹⁷

¹⁵ Opsežnije vidi: *isto*, str. 78 – 81.

¹⁶ Opsežnije vidi: MARAČIĆ, *Maleni i veliki...*, str. 132 – 138 i 304 – 305.

¹⁷ Opsežnije vidi: *isto*, str. 146 – 150.

* * *

Kada je Mletačka Republika 12. svibnja 1797. izgubila samostalnost i nestala s povijesne kartografije, gotovo se isto dogodilo i brojnim samostanima Provincije sv. Antuna i one sv. Jeronima. Broj samostana drastično je reduciran, broj fratara smanjen na minimum, ali se fratri i oni u venetskom dijelu, a i oni u Istri i Dalmaciji, nisu predali sudbini. Počela je borba za opstanak, koja je urodila 1827. ujedinjenjem dviju provincija, koje su sada nastavile zajednički hod pod vlašću krune u Beču. To razdoblje, koje je potrajalo osamdesetak godina, poznato je u povijesti Reda franjevaca konventualaca ovih prostora kao period Ujedinjene provincije sv. Antuna, kasnije nazvane Dalmatinsko-padovanske provincije. Fratri su imali zajedničku upravu i odgojne ustanove. U prvoj polovici središte svega bila je Padova, kasnije Cres. Ujedinjena provincija imala je tri kustodije: padovansku, dalmatinsku i istarsku. Ovoj su pripadala dva još preživjela samostana, onaj u Cresu (jedan od najslavnijih samostana Reda, kojemu je dao čak četiri ministra generala i preko dvadeset provincijala) i onaj u Piranu, jedini u Istri koji je uspio prebroditi političke oluje 19. stoljeća.¹⁸ Svi dugovječni istarski samostani prestali su živjeti u prvom desetljeću 19. stoljeća (Milje, Kopar, Poreč, Vodnjan i Pula, a Izola, Buzet i Labin nešto ranije). Samo će pulski samostan sv. Franje ponovno biti otvoren stotinu godina kasnije.

O nekom posebnom obogaćivanju i uzdarju u uzajamnim vezama i odnosima fratara obiju strana teško da se i moglo razmišljati, kad je temeljna briga svih bila kako preživjeti i ostati na pozornici zbivanja. Ipak, iz toga najtmurnijeg razdoblja života franjevaca konventualaca (istini za volju, treba reći da ni ostali redovnici u prosjeku nisu prošli mnogo bolje), ističemo jednog fratra iz našeg dijela Provincije, koji se potkraj 19. stoljeća izdigao kao pravi orijaš redovništva. To je *PM Bonaventura Soldatić (1827. – 1895.)*, creski fratar koji je naznačio prekretnicu obnove Reda franjevaca konventualaca, najprije kao odgojitelj u Padovi, potom kao ministar provincijal u Padovi i Cresu, i kao ministar general u Redu. Njegovim zauzimanjem i zalaganjem obnovljen je duh života u Redu, a baš istočni samostani Ujedinjene provincije (Cres, Šibenik i Split) bili su glavni nositelji te renesanse, koja je od Reda franjevaca konventualaca potkraj 19. stoljeća, gotovo na izdisaju, danas stvorila uvaženu franjevačku obitelj s oko 5000 članova. Soldatićeva ideja obnove, tzv. *Vita perfecta communis*, prihvaćena je postupno i u ostalim provincijama Reda, a stalni dodatni poticaji osvježenja i obnove traju do danas.¹⁹

Ujedinjena Dalmatinsko-padovanska provincija, uslijed promijenjenih političko-administrativnih prilika i naglašenog rasta nacionalnih svijesti, razdvojila je svoja dva prvotna dijela i pred stotinu godina ponovno su nastavile samostalni hod – Provincija sv. Antuna, sa sjedištem u Padovi, i Provincija sv. Jeronima, sa sjedištem u Cresu, potom u Zagrebu. Obje nastavljaju povijesni hod, sjećajući se prošlosti, ali još više gledajući na budućnost. Današnja povezanost fratara obiju strana dala bi se opisati kao uzajamna suradnja i bratska solidarnost, koja je često došla do izražaja, a to traje i danas, u materijalnom pomaganju potrebnih. Redovito je to osjetila naša strana. Bilo je dakako i ponešto napetijih

¹⁸ O ovom razdoblju opsežnije vidi: MARAČIĆ, *Prekomorski susreti...*, str. 109 – 133.

¹⁹ O Soldatiću opsežnije vidi: *isto*, str. 120 – 127.

trenutaka, posebno u vrijeme raspada Austro-Ugarskog Carstva i rađanja fašističke ideje, bilo je i bratskih natezanja, ali u cijeloj našoj zajedničkoj prošlosti bilo je osjetno više godina obasjanih svjetlom.²⁰ I to je dokaz da multietičnost ovih krajeva nije nikakva zapreka zajedničkom življenju, već može biti poticajno obogaćenje, u kojemu će profitirati sve strane.

SAŽETAK

Veze i razmjene istarskih i padovanskih franjevac konventualaca

U gotovo pet stotina godina zajedničke političke povijesti, unutar Mletačke Republike postojale su dvije redovničke pokrajine ovoga Reda: ona sv. Antuna, sa samostanima oko Padove, i ona sv. Jeronima, sa samostanima u Istri i Dalmaciji. Posve je očekivano da je unutar fratara istog Reda i pod istom političkom upravom stalno dolazilo do duhovno-kulturne razmjene. Tome je posebno pogodovalo školovanje istarskih fratara na učilištima Reda u Padovi i Veneciji.

Početak te razmjene bilježi dugotrajna nazočnost pulskog fratra i arhitekta fra Jakova Puljanina, koji je preko dvadeset godina vodio završetak izgradnje velike bazilike sv. Antuna u Padovi. Slijedi plodno znanstveno-teološko djelovanje fra Ljudevita iz Pirana koje je prethodilo jednako toliko bogatom profesorskom djelovanju fra Mate Ferkića iz Krka. Padovanski fratar fra Antun iz Lendinare ukrasio je statute grada Pule, a padovanski reformatori fra Girolamo Galateo i fra Bartolomeo Fonizio svojim su propovijedanjem u Piranu i Kopru pobudili zanimanje nekih istarskih fratara za luterizam i njihovo priklanjanje njemu. Dvojica među njima (fra Baldo Lupetina i fra Julije Morato) bili su žrtve inkvizicije. Konačno, kad je propala Venecija, te su se provincije, zbog malog broja fratara i izgubljenih samostana, ujedinile i bile u zajedništvu preko osamdeset godina. Bila je to savršena prilika za još življe veze i bogatiju razmjenu duhovno-kulturnih dobara.

SUMMARY

Links and Exchanges between Istrian and Paduan Conventual Franciscans

For almost five centuries of common history, the Republic of Venice had two monastic provinces of the Order: the Province of St. Anthony, with monasteries around Padua, and that of St. Jerome, having monasteries in Istria and Dalmatia. Naturally, the friars of the same Order and under the same political administration had continuous spiritual and cultural exchange. This was facilitated even more by the fact that Istrian friars completed their studies at the universities of the Order in Padua and Venice.

²⁰ O vezama s Padovanskom provincijom nakon razjedinjenja opsežnije vidi: *isto*, str. 141 – 159.

The beginnings of the exchange were marked by the presence of Fra Jakov of Pula, a friar and architect from Pula, who spent over twenty years completing the construction of St. Anthony's Basilica in Padua. His operation was followed by the fruitful scientific and theological activity of Fra Ljudevit of Piran, and the subsequent equally rich professorial activity of Fra Mate Ferkić from Krk. A friar of Padua, Fra Antun of Lendinara decorated the statutes of the City of Pula. The preaching of the Paduan reformers Fra Girolamo Galateo and Fra Bartolomeo Fonzio in Piran and Koper incited great interest in some Istrian friars for Lutheranism and made them embrace it. Two of them (Fra Baldo Lupetina and Fra Julije Morato) were victims of the Inquisition. Eventually, after the collapse of Venice, these two provinces, due to a small number of friars and loss of monasteries, joined and remained so for over eighty years. This gave an excellent opportunity for even livelier links and a richer exchange of spiritual and cultural treasures.

RIASSUNTO

Contatti e scambi tra i francescani conventuali dell'Istria e di Padova

Durante quasi cinquecento anni di storia politica comune, nell'ambito della Repubblica di Venezia, esistevano due provincie di quest'ordine: la Provincia Patavina di Sant'Antonio e la Provincia di San Girolamo, con i conventi in Istria e in Dalmazia. È del tutto prevedibile che tra i frati dello stesso ordine e sul territorio politico comune, accadeva un vivo scambio spirituale e culturale. Ciò era favorito dal fatto che i frati istriani frequentavano le scuole dell'ordine a Padova e a Venezia.

L'inizio di questo scambio è marcato dalla lunga presenza a Padova del frate e architetto polese, fra Giacomo Polesano, che conduceva per più di vent'anni la fine della costruzione della basilica di sant'Antonio. Segue un lavoro scientifico e teologico fruttuoso di fra Lodovico da Pirano, come precursore dell'altretanto ricca attività di professore di fra Mate Ferkić da Veglia. Il frate padovano, fra Antonio di Lendinara, ha decorato gli statuti della città di Pola, ed i frati padovani riformatori, fra Girolamo Galateo e fra Bartolomeo Fonzio, con i loro sermoni a Pirano e Capodistra hanno istigato l'interesse e l'adesione di alcuni frati istriani al luteranesimo, due dei quali erano perseguitati dall'inquisizione (fra Baldo Lupetina e fra Julije Morato). Finalmente, dopo il crollo dello Stato Veneto, le due provincie si unirono in un'unica provincia per più di ottant'anni, causa la mancanza di frati e la perdita dei conventi. Quest'era un'opportunità per i rapporti ancora più vivi e per lo scambio culturale e spirituale ancora più ricco.